

**BAŞKUMANDANLIK KANUNU'NUN DÖRDÜNCÜ DEFA
UZATILMASI SIRASINDA MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN
TBMM'NDE KONUŞMASI VE EL YAZISIYLA HAZIRLIK
NOTU**

Yard. Doç. Dr. Gülseren AKALIN*

ÖZET

Bu yazıda, 5 Ağustos 1921 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen Başkumandanlık Kanunu'nun uzatılma süreleri hakkında bilgi verilmekte, 20 Temmuz 1922'de dördüncü kez uzatılması sırasında Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın, Meclis'te yaptığı konuşma ve bu konuşmaya dayanak oluşturan, kendi kaleminden çıkmış orijinal ön hazırlık notları sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Başkumandanlık Kanunu, Mustafa Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı, TBMM, hitabet

**THE SPEECH OF MUSTAFA KEMAL PASHA IN THE GRAND
NATIONAL ASSEMBLY OF TURKEY DURING THE FOURTH
EXTENSION OF SUPREME COMMANDER ACT**

ABSTRACT

In this essay, information regarding the extension periods of the Supreme Commander Act that was accepted by The Grand National Assembly of Turkey on August 5, 1921 is given, the speech of the Supreme Commander Mustafa Kemal Pasha before the Grand National Assembly during the fourth extension on July 20, 1922, and the original preliminary notes from his own pen which forms a basis to this speech are presented.

Key Words: Supreme Commander Act, Mustafa Kemal Pasha, The Grand National Assembly of Turkey, National Liberation War, oratory.

* Çukurova Üniversitesi Öğretim Üyesi

GİRİŞ

Kurtuluş Savaşı'mızda Mustafa Kemal Paşa'ya geniş yetkilerle ve üç ay süreyle Başkumandanlık veren kanun, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 5 Ağustos 1921 günkü oturumunda kabul edilmişti. Bu Kanun daha sonra birinci defa 31 Ekim 1921'de, ikinci defa 4 Şubat 1922, üçüncü defa 6 Mayıs 1922'de üçer ay süre ile uzatılmıştı. Her üç uzatılmada da kanunun 2. maddesine dayanılarak Mustafa Kemal Paşa'ya geniş yetkiler tanıınıyordu. Bu durum, ona muhalif milletvekillerinin zaman zaman eleştirilerine sebep oluyor, bu kişiler tarafından siyaset aracı olarak kullanılıyordu.¹ Söz konusu kanunun dördüncü defa uzatılması teklifi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 20 Temmuz 1922 günkü oturumunda görüşüldü. Bu oturumda söz alan Başkumandan Mustafa Kemal Paşa, o güne kadar kendisine tanınan geniş yetkilere gerek olmadığı görüşünü savunarak şunları söyledi: “Bugün ordumuzun manevî kuvveti en yüksek derecededir. Ordumuzun maddî kuvveti de fevkalade bir önleme gerek hissetmeksizin millî emelleri tam bir güvenle elde edecek düzeye ulaşmıştır. Bu sebeple artık böyle bir yetkiyi devam ettirmeye gerek kalmadığı görüşümdedir.”²

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Mustafa Kemal Paşa'nın bu konuşması üzerine “5 Ağustos 1921 'de kabul edilen Başkumandanlık Kanunu'nun³, Başkumandan'a geniş yetkiler tanıyan 2. Maddesini kanun teklifinden çıkardı; o güne kadar üçer ay sürelerle uzatılan kanunda, bu defa kanunun sona eriş tarihine değinilmedi.

Bu yazımızda, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın 20 Temmuz 1922 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma metnini, bu konuşmaya dayanak oluşturan el yazısıyla yazılmış ön hazırlık notunu sunuyoruz.

Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın 20 Temmuz 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşma:

Efendiler, bu tahrir münasebetiyle temdid-i müddeti mevzuubahs olan Başkumandanlık Kanunu cümlemizin hatırında olduğu gibi İstiklâl-i Millî mücadelesinde geçirdiğimiz en buhranlı günlerin zade-i ilhamı olmak üzere vücut bulmuştu.

¹ Atatürk, **Nutuk 1919-1927**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2006, s. 442-448.

² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre I, Cilt 21, Ankara, 1959, s. 431

³ Prof. Dr. Utkan Kocatürk, **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938**, Ankara, 1988, s. 274-275.

Geçen sene Ağustosun ilk günlerinde Meclis-i Âli vaziyet-i harbiyenin istilzam ettiği en kat'î ve en ciddî tedabiri tezekkür ederken bu kanunu yapmış ve bu kanuna ilâve ettiği bir madde-i mahsusa ile irade-i milliyenin, kendi iradesinin mühim bir kısmını uhde-i naçizaneme tevdi ederek beni istihsal-i zafere memur eylemişti.

Efendiler, dünyada hiçbir Meclis yoktur ki, iki şartın tahakkukuna kani olmadıkça böyle bir salâhiyeti kendi ihtiyariyle herhangi bir kimseye tevdi etsin. O şartlardan birisi; fevkalâde ve müstesna bir halin mevcut olduğuna isabetle karar vermek. İkincisi; kendisine tevdi-i salâhiyet edilecek kimse hakkında şek ve tereddütten âri ve azamî emniyet ve itimadın husulünü görmüş olmaktır. Meclis-i Aliniz, 5 Ağustos'ta bu kanunu müttefikane kabul etmekle her iki noktayı ispat ve izhar etmiş oldu. Birinci noktadan dolayı Heyet-i Celilenizi takdir ve tebrik ederim. İkinci nokta ki, hakk-ı âcizanemde azamî bir emniyet ve itimadı ifade eder, bundan dolayı da Heyet-i Celilenize kemal-i hulûs ile arz-ı teşekkür ederim. Ancak bu maddenin ifade ettiği veçhile mevzuubahs olan salâhiyetin âcizlerine tevdi, ordunun maddî ve manevî kuvvetini yükseltmek ve sevk ve idaresini tarsin etmek maksadıyla vuku bulmuştu. Kemal-i iftiharla ve büyük bir memnuniyetle arz ederim ki, bugün ordumuzun kuvve-i mâneviyesi en âli derecededir (Elhamdülillah sadaları). Ordumuzun kuvve-i maddiyesi dahi fevkalâde hiçbir tedbire ihtiyaç hissetmeksizin âmâl-i milliyeyi kemal-i emniyetle istihsal edecek mertebeye vasıl olmuştur. Bu sebeple artık böyle bir salâhiyeti idame etmeye lüzum ve ihtiyaç kalmadığı kanaatindeyim. (Bravo sadaları). Bugün zevalini görmekle memnun olduğumuz bu ihtiyacın inşallah bundan sonra da tahassulunu görmemekle bahtiyar olacağız. (İnşallah sadaları).

Efendiler, hâkimiyet-i milliyenin bilâkayd ü şart millette olduğunu tespit ve ifade eden Teşkilât-ı Esasiye Kanunu hükmünce bugünkü Başkumandanlık Makamı dahi muvakkattir. Başkumandanlık sıfat ve salâhiyeti doğrudan doğruya Meclis-i Âlinizin şahsiyet-i mâneviyesinde mündemiçtir. Böyle bir makamın, icab-ı hâdisat olarak muvakkaten ihdas etmiş olduğumuz bu makamın temadisi, olsa olsa Misak-ı Millîmizin ruh-u aslîsi ile müterafık netice-i kat'iyeye vâsıl olacağımız güne kadar devam eder. (Tabîî sadaları). Meclis-i Âlinizin ilk içtima günlerinde kabul ettiği bir esas vardır ki, o esas, ananat-ı millîye ve mukaddesat-ı diniyemizi tamamen mahfuz bulundurur. Şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da o esasa tevfiğ-i harekât ederek netice-i mesudeye emniyetle vâsıl olacağımızda şüphe yoktur. (İnşallah sadaları). O gün kıymetli İzmir'imiz, güzel Bur-

sa'mız, makarr-ı Hilâfet ve Saltanat olan İstanbul'umuz, Trakya'mız anavataana iltihak etmiş olacaktır. (İnşallah sadaları). O mesut günün hulûlünde bütün milletle beraber Heyet-i Celileniz ve ben de Heyet-i Âliyeniz içinde bir fert ve bir âza olarak bittabi en büyük saadetleri idrakle müşerref olacağız.

Efendiler; Makam-ı Riyasetinizde bulunmakla mübahi olan âcizleri o gün iki kere mesut olacağım. İkinci saadetimi temin edecek olan husus, benim bundan üç sene evvel dâva-yı mukaddesimize başladığımız gün bulunduğum mevkie rücu edebilmekliğim imkânı olacaktır. (Alkışlar). Hakikaten sine-i millette serbest bir ferd-i millet olmak kadar dünyada bahtiyarlık yoktur. Vâkıf-ı hakayik olan, kalp ve vicdanında mânevi ve mukaddes hazlardan başka zevk taşımayan insanlar için ne kadar yüksek olursa olsun, maddî makam atm hiçbir kıymeti yoktur. Sözlerime hitam verirken mevzu-u müzakere edilecek kanunda bu salâhiyetin merfu olmasını nazarı dikkatte bulundurmanızı rica ederim. (Şiddetli ve sürekli alkışlar)⁴

*Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'nın 20 Temmuz 1922'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı konuşmanın hazırlık notu.*⁵

Türkiye	
Büyük Millet Meclisi Riyaseti	Ankara
Başkitabeti	-----
Zabıt ve Kavanin Kalemi	- - 338
Adet	

Efendiler, bugün rüfekadan bazılarının teklifi ile temdid-i müddeti mevzubahs olan Başkumandanlık Kanunu, istiklâl-i millî mücadelede geçirdiğimiz en buhranlı günlerden birinin zâde-i ilhamı olmak üzere vücut bulmuştu. Geçen sene ağustosun ilk günlerinde vaziyet-i harbiyenin istizam ettiği en kat'î ve en ciddî tedabiri tezekkür eden Meclis-i Âli ,beş Ağustos tarihli 144 numaralı kanunu ittifak-ı âra ile kabul ederek nâçiz reislerini Başkumandanlık mevkiine getirmiş ve milletin irade-i kat'iyesi olan kendi iradesini hüviyet-i maneviyeme telkîn eyleyerek acizlerini istihsal-i zafere memur etmiş idi. Yine Meclis o günün icabat-ı kafiyesinden olmak üzere mâruz kanuna suret-i mahsusada bir madde ilave eyleyerek dünyada hiçbir meclis tarafından bilihtiyar hiçbir kimseye verilme-

⁴ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Cilt:21, TBMM Matbaası, Ankara 1959, s. 430-431.

⁵ Belgenin aslı ATASE Atatürk Arşivi'nde (Dosya No: 920), fotokopisi Atatürk Araştırma Merkezi Arşivi'ndedir (Dosya No: 4, Alt Dosya: 20)

miş olan en büyük bir salâhiyeti (kendi salâhiyetini) de uhdeme vermekte tereddüt etmemişti. O günden bugüne kadar üç defa hükmü temdit edilen Başkumandanlık Kanunu'nda baki kalmış olan mezkûr maddenin vücuduna artık lüzum kalmadığına kani bulunuyorum. Şunu da ilave eylemek isterim ki, heyet-i celilenizin bu yüksek salâhiyeti bugüne kadar ancak lüzum-ı kat'î mevcut olduğu mahdut zamanlarda kısmen istimal ettim ve uhdeme tefviz olunan Meclis'in ve milletin hukuk ve salâhiyetini bilâlüzum kullanmaktan azamî derecede kıskandım. Her fevkalâde zamanda hâlin icabatını görüp bulmakta sahib-i rüşd ve kudret olduğunu fiilen ispat etmiş olan Meclis-i Âli'nin mâruz salâhiyet-i fevkalâdeyi uhdemde ibka etmesine artık ihtiyaç olmadığından temdidi teklif olunan kanunun müzakeresinde bu noktanın nazar-ı dikkatte bulundurulmasını heyet-i celileden suret-i mahsusada istirham eylerim.

Vaziyet-i askeriye hakkında malûmat-ı kâfiyeyi mutazammın birkaç cümle ...

DEĞERLENDİRME

Bu belge ve Meclis tutanağı, Mustafa Kemal Paşa'nın 20 Temmuz 1922 günü TBMM'deki konuşmasını belirli bir hazırlıktan sonra yaptığını göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın el yazısıyla yazdığı konuşma metni ile TBMM tutanağı karşılaştırıldığında, yapacağı önemli konuşmalar öncesinde bir hazırlık yaptığı anlaşılmaktadır. Konuşması sırasında yer yer hazırladığı metne bağlı kalan Mustafa Kemal Paşa'nın özünü değiştirmeden, farklı sözcük ve cümle yapılarıyla düşüncesini ifade ettiğini tutanaktan öğreniyoruz. Bu, büyük hatiplerin en önemli özelliklerinden biridir. Daha sonra okuyacağı Nutuk ile Türk edebiyatının en büyük hitabet eserini bizlere kazandıracak olan Mustafa Kemal Paşa'nın konuşmalarına ne kadar büyük önem verdiği, yaptığı hazırlıklardan anlaşılmaktadır. Nutuk'ta, diğer konuşma ve yazılarında Türkçeyi bütün zenginlikleriyle kullanan ve hitabet sanatının en güçlü örneklerini veren Mustafa Kemal Paşa'nın iyi bir hatip ve ikna edici bir şahsiyet olduğu, TBMM'de yaptığı konuşmadan sonra Başkumandanlığın süresiz olarak kendisine verilmiş olmasından da anlaşılmaktadır.

